

Filaret Scriban Stavropoleos, *Scrieri teologice*, ediție îngrijită de Gheorghe Popa, Ion Vicovan și Iulian Moga, prefață de Gheorghe Popa, Virginia Popa, studiu introductiv de Ion Vicovan, notă asupra ediției și indici de Iulian Moga, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, 302 p.

Anul 2010 a reprezentat pentru Universitatea din Iași aniversarea a o sută cincizeci de ani de la fondare, prilej de inițiere a unor proiecte prin care s-a urmărit celebrarea acestui moment într-o manieră care să reflecte cât mai aproape de realitate preocupările științifice existente de-a lungul timpului în rândul corpului profesoral al celei mai vechi instituții de învățământ superior din România¹. Astfel, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” a inițiat, grație acestui moment festiv, o nouă colecție, intitulată EXCELLENTIA – 150, coordonată de prof. univ. dr. Gheorghe Iacob, prorector al instituției sărbătorite. Așa cum aflăm din scurta prezentare a acestei colecții, în cadrul căreia se integrează și volumul pe care sumar îl prezentăm aici, scopul a fost acela de a „reuni lucrări reprezentative – stabilite de fiecare facultate –, dedicate personalităților vieții universitare ieșene” (p. 2).

În acest fel, au apărut nu mai puțin de douăzeci și unu de volume (conform site-ului Editurii UAIC), tipărite într-o ținută grafică de excepție și reprezentative pentru fiecare facultate în parte². Din cadrul Facultății de

¹ Pentru desfășurarea manifestărilor prilejuite de sărbătorirea semicentenarului Universității din Iași (1911), se poate consulta articolul, uitat astăzi, scris de Ioan P. Țincoca, „Serbările jubiliare ale Universității din Iași”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXV, nr. 7, octombrie 1911, p. 790-797.

² Enumerăm aici volumele tipărite în colecția *Excellentia – 150*, apărute la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, fără a mai preciza de fiecare dată locul, editura și anul apariției: Gheorghe Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare*, îngrijirea textului, bibliografie, indici și notă asupra ediției de Eugen Munteanu și Lucia Gabriela Munteanu, postfață de Eugen Munteanu; C. Stere, *Publicistică*, vol. I-II, text ales și stabilit, tabel cronologic, note și comentarii de Victor Durnea; Gr. T. Popa, *Conștiință și cunoaștere*, vol. I-II, ediție alcătuită și îngrijită, notă asupra ediției, studiu introductiv, repere bio-bibliografice de Dana Baran; Gheorghe Zane, *Economia de schimb în Principatele Române*, îngrijire, notă asupra ediției și studiu introductiv de Gheorghe Luțac; Cezar Parteni Antoni, *Curs de mașini electrice speciale*, ediție îngrijită, notă asupra ediției de Alecsandru Simion, studiu introductiv de Mihai Dorin; Neculai Zamfirescu, *Lucrări de fitotehnie*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Constantin Vasilică; Garabet Ibrăileanu, *Scrieri alese*, volum îngrijit de Roxana Patraș și Antonio Patraș; Paul Cercel, *Handbal – antrenamentul echipelor masculine*, îngrijire, notă asupra ediției

Teologie Ortodoxă a fost aleasă ca personalitate reprezentativă, Filaret Scriban (1811-1873), arhiepiscop titular de Stavropoleos, profesor de teologie și primul rector al Universității întemeiată de Alexandru Ioan Cuza în capitala Moldovei. Pe bună dreptate apreciază îngrijitorii prezentei ediții că Filaret Scriban poate fi considerat, datorită activității sale didactice, „unul din ctitorii învățământului teologic din Moldova și, alături de mitropolitul Veniamin Costache, mentorul său, unul din ctitorii învățământului superior din România” (p. 7), mai ales că acest ierarh a avut o contribuție însemnată atât în ceea ce privește dezvoltarea Seminarului ieșean, cât și la crearea Facultății de Teologie, în octombrie 1860 (conform informațiile aflate pe coperta IV, acolo unde s-a strecurat și o mică eroare, privitoare la anii de arhiepiscopie a episcopului Melchisedec Ștefănescu³).

Așa cum este firesc, volumul se deschide cu portretul lui Filaret Scriban, urmat de *Argumentul* editorilor. *Prefața*, asumată de Gheorghe Popa și Virginia Popa, însumând nu mai puțin de treizeci și nouă de pagini, este sugestiv intitulată *Facultatea de Teologie Ortodoxă, cofondatoare⁴ a Universității ieșene. Cronica unei instituții cu o profundă vocație edificatoare* (pp. 9-48). În urma unor considerații generale cu privire la Teologie, de care autorii s-ar fi putut dispensa, este abordată problema „Teologiei în Universitatea ieșeană”. Sunt amintite instituțiile de învățământ

și studiu introductiv de Lucian Popescu; Constantin Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, studiu introductiv de Constantin Pricop; Petre Andrei, *Sociologie generală*, studiu introductiv de Dumitru Stan; Mihai M. David, *Cercetări geologice în Podișul Moldovenesc*, ediție îngrijită și comentată de I. Donisă, M. Brânzilă, C. V. Patriche; Olga Necrasov, *Opera paleoantropologică*, ediție îngrijită de Luminița Bejenaru, Maria Știrbu și Constantin Toma; Petre Bogdan, *Introducere în studiul chimiei fizicale*, ediție îngrijită de Adrian Bîrzu, studiu introductiv de Mircea-Odin Apostu; Constantin Mihul, *Studii de optică și spectroscopie*, ediție îngrijită de Dana Dorohoi și G. I. Rusu; Gheorghe I. Brătianu, *Studii și articole de istorie*, ediție îngrijită de Victor Spinei și Alexandru-Florin Platon; Alexandru Myller, *Scrieri matematice*, ediție îngrijită de Ovidiu Cârjă și Mihai Turinici; Ioan Ferent, *Duelul judiciar între anii 500 și 1234. Disertație istorico-juridică*; Vasile Pavelcu, *Drama psihologiei*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Adrian Neculau și Corneliu Havârneanu; Filaret Scriban Stavropoleos, *Scrieri teologice*, ediție îngrijită de Gheorghe Popa, Ion Vicovan și Iulian Moga.

³ Acesta nu a fost ierarh doar între 1864-1892, așa cum precizează Ion Vicovan, întrucât Melchisedec Ștefănescu a fost locțiitor de episcop la Huși între 1861-1862, fiind hirotonit arhiepiscop, cu titlul *Tripoleos*, în 1862, vezi Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 445. Aceleași repere cronologice eronate apar în cadrul volumului prezentat aici și la p. 49.

⁴ Din nefericire, pe coperta IV a volumului în cauză, termenul *cofondatoare* apare greșit ortografiat.

superior care au precedat Facultatea de Teologie Ortodoxă de la 1860, precum Academia duhovnicească de la Mănăstirea Putna (1765), Seminarul fondat de mitropolitul Veniamin Costache (1804), ori Facultatea de Teologie care funcționa încă din 1859 în cadrul Seminarului Socola și care, la 1860, a fost transferată și integrată Universității ieșene. Bazându-și reconstituirea pe fonduri de arhivă, Gheorghe și Virginia Popa delimitează trei momente „întemeietoare” ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași: 26 octombrie 1860, 8 noiembrie 1926, 12 iunie 1991 (acest din urmă moment ocupă zece pagini (38-47) în *Prefața* celor doi autori, fiind reconstituit prin inserarea unor lungi (și inutile în acest context) discursuri ale unor fețe bisericești prezente la acest eveniment).

Studiul introductiv, semnat de Ion Vicovan, privește personalitatea „Arhierelui Filaret Scriban (1811-1873)” – pp. 49-76, despre care (surprinzător!) aflăm din introducerea lui Ion Vicovan, nu s-au scris decât două articole monografice, aparținând lui Constantin Erbiceanu și Mircea Păcurariu (exceptând, firește, lucrările cu un caracter general privitoare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române – sinteze, manuale universitare, dicționare, enciclopedii etc). Se pare că autorul *Studiului introductiv* nu a avut cunoștință de articolul ieromonahului Dionisie I. Udișteanu, „Luminișuri din viața sufletească a călugărilor Scriban”, publicat în *Apostolul*, anul XVI, nr. 5, octombrie 1939, pp. 235-236; chiar dacă textul în cauză este de mică întindere, fiind axat mai degrabă pe generalități decât particularități, ar fi meritat să își găsească titlul măcar într-o notă infrapaginală. Tot cu privire la bibliografia vieții și operei lui Filaret Scriban, se cuvine să amintim două articole care nu au fost luate în considerare atunci când s-a încercat reconstituirea biografiei acestui personaj: I. L., „Din corespondența lui Șaguna cu Filaret Scriban”, publicat în *Biserica Ortodoxă Română*, seria II, anul XL, nr. 10 (496), iulie 1922, pp. 788-790 (textul valorifică o epistolă expediată la 8 martie 1860 de către teologul ieșean mitropolitului ardelean, precum și răspunsul acestuia din urmă, conceput la 19 martie 1860); Arhim. Scriban, „O aniversare uitată”, în *Ibidem*, anul XLI, nr. 12 (510), septembrie 1923, pp. 934-937 (după prezentarea biografiei celui omagiat, autorul articolului redă în întregime discursul rostit de Filaret Scriban la înmormântarea vistiernicului Elena Cantacuzino, născută Plagino).

Din *Studiul* semnat de Ion Vicovan aflăm că Vasile Scriban (viitorul Filaret) s-a născut în localitatea Burdujeni, județul Suceava. Își începe studiile în cadrul „Școlii Vasiliene” de la Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” și Academia Mihăileană, continuându-și desăvârșirea profesională la Kiev. Întors în țară, este numit profesor și rector al Seminarului Veniamin, începând cu 20 septembrie 1842, funcție pe care o va exercita până în 1860. Reușește, grație eforturilor sale, să întemeieze, în 1846, douăsprezece școli

ținutale (catehetice), care au funcționat până la 1859. Tot în această perioadă a fost egumen al Mănăstirii Socola, primind titlul de arhimandrit. Ulterior, în 1852, este numit arhieru titular de Stavropoleos. Studiul lui Ion Vicovan se concentrează și asupra altor aspecte din activitatea lui Filaret Scriban: autor de manuale școlare, profesor, decan al Facultății de Teologie și rector la Universitatea ieșeană⁵, predicator, militant pentru Unire, ctitor⁶. Dincolo de micile erori de punctuație (precum este virgula așezată înaintea construcției ș.a. (p. 49) ori recurențe care ar fi putut fi evitate (de pildă, cuvântul *tânăr*, care apare obsesiv – în sintagme precum *tânărul Vasile*, *tânărul Scriban*, *tânărul bursier* – nu mai puțin de cincisprezece ori pe parcursul a patru pagini – 52-55), studiul lui Ion Vicovan reconstituie cu fidelitate, din punct de vedere cronologic, parcursul biografic al ierarhului omagiat.

Ca autor de manuale seminariale, Filaret Scriban a desfășurat o bogată activitate, dovedindu-se un adevărat „deschizător de drumuri, întrucât manualele utilizate până la el nu erau decât simple catehisme și manuale elementare” (p. 62). Dintre titlurile reprezentative, îngrijitorii prezentei ediții au selectat două, pe care le-au retipărit în cadrul acestor *Scrieri teologice*; este vorba despre *Legea creștinească sau teologia morală pe scurt*⁷ (Iași, Tipografia Buciumului Român, 1856) și despre *Sfințita hermeneutică sau despre știința de a înțelege și a explica Sfânta Scriptură*⁸ (Iași, Tipografia Buciumului Român, 1856). Potrivit acestor informații, ambele volume au văzut lumina tiparului în 1856, așa cum aflăm de la pagina de gardă a fiecăruia (pp. 81 și 201 în *Scrieri teologice*). În ciuda acestui fapt, Iulian Moga, cel care semnează „Nota asupra ediției”

⁵ Maniera în care a tratat Ion Vicovan această latură a personalității lui Filaret Scriban nu a fost receptată pozitiv de cercetătorii care s-au ocupat de istoria învățământului superior ieșean, vezi, de exemplu, Leonidas Rados, „Un student teolog la începuturile Universității din Iași: Constantin Erbiceanu (1860-1864)”, în *Historia Universitatis Iassiensis*, III/2012, p. 88, nota 46.

⁶ Filaret Scriban a ctitorit biserica din Burdujeni, acolo unde, ulterior, a fost înmormântat.

⁷ De fapt, titlul original este *Morala creștinească seu teologia morală pe scurt*, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1855, 220 pagini. Din punctul de vedere al anului apariției, este inexplicabil de ce editorii au transcris 1856 în *Scrieri teologice*, întrucât pe varianta princeps apare 1855. De precizat că pe exemplarul păstrat la BCU Iași apare și o însemnare de secol XIX: *Ex libris, D. Stoika, 1855* (pagina de gardă).

⁸ Exemplarul princeps aflat la BCU Iași are și el o însemnare de secol XIX: *Din lăzile mele, Ieronim (?) Ștefănescu*. Un alt exemplar din prima ediție a acestei lucrări se păstrează și în Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, fiind expus în vitrina dedicată Facultății de Teologie Ortodoxă (Sala *Științelor umaniste*).

precizează: „cele două volume reunite în ediția de față au fost publicate inițial la jumătatea secolului al XIX-lea, în anii 1855 și, respectiv, 1856” (p. 77), ceea ce corespunde, de fapt, realității: *Morala creștinească* în 1855 și *Sfințita hermeneutică* în 1856. Potrivit *Dicționarului teologilor români* (ed. cit. la nota 3, p. 396), această ultimă lucrare a fost retipărită după prima ediție – 1856 – nu mai puțin de două ori: în 1869 și 1874. Dacă informațiile oferite de Mircea Păcurariu sunt corecte, (mă) întreb dacă nu ar fi fost mai potrivit ca reeditarea să aibă la bază ediția ultimă, din 1874?

Scriitura celor două lucrări teologice a fost actualizată din punctul de vedere al punctuației utilizate, din perspectivă ortografică și de topică (acolo unde a fost nevoie), iar caracterele chirilice au fost îndepărtate în favoarea celor latine.

Cu toate acestea, trebuie făcute câteva precizări cu referire la prima lucrare din *Scrieri teologice (Morala creștinească)*. Între varianta originală și cea reeditată în volumul din 2010 există mici diferențe, **unii termeni fiind actualizați iar alții substituiți, fără a se preciza cuvântul original folosit de autor**. Întrucât ne-a stat la dispoziție ediția princeps a *Moralei creștinești*, voi face în continuare câteva referiri la ortografia actualizată a acestei lucrări, întreprindere necesară mai ales că, așa cum am precizat, aceste actualizări nu au fost menționate în noua ediție. Precizez că aceste observații se limitează doar la titlurile capitolelor și subcapitolelor, lărgirea demersului însemnând, de fapt, o nouă ediție, critică, a volumului în cauză.

Astfel, la cap. III (*Despre sufleteasca neputință a omului nerenăscut prin har*), subtitlul *Căile de cunoaștere a acestei slăbiciuni*⁹ transcrie sintagma formulată de Scriban: *Căile dupe cunoașterea acestei neputinți* (vezi ediția din 1855, p. 24); la fel se întâmplă cu un alt subtitlu: *Cunoașterea neputinței sufletești prin minte* (*ibidem*) a devenit în ediția din 2010 *Cunoașterea slăbiciunii sufletești prin rațiune* (p. 99); termenul *cercare* (ediția 1855, p. 29) a fost înlocuit cu *ispite* (ediția 2010, p. 101), sintagmele *în trup* și *în suflet* (ediția 1855, p. 40) au devenit *trupul* și *sufletul* (ediția 2010, p. 107); *Frustrările iubirei de Dumnezeu* (1855, p. 51) a devenit *Lucrările iubirii de Dumnezeu* (p. 112); *Îngrijirea* (1855, p. 57) a fost transcrisă ca *grija* (2010, p. 116); *Renăscuții sunt slobozi de ispite și de vrăjmași duhovnicești* (1855, p. 59) a devenit *Cei renăscuți nu sunt lipsiți de ispite și de vrăjmași duhovnicești* (2010, p. 117); titlul capitolului VIII, *Despre sufleteasca cercare* (1855, p. 71) a devenit *Despre cercarea sau ispitirea duhovnicească* (2010, p. 123); de asemenea, *Trebuința sufleteștii cercări* (1855, p. 71) s-a transcris *Necesitatea ispitirii duhovnicești* (2010, p.

⁹ Toate sublinierile din frazele citate ne aparțin; au fost scrise cu *bold* pentru a se observa diferența dintre termenul folosit de autor și cel substituit de îngrijitorii de ediție.

123); același termen – *trebuița* – a fost transcris în același mod și în sintagma *Necesitatea acestor mijloace* (2010, p. 126); *Mărirea numelui lui D[umne]zeu* (1855, p. 111) a devenit *Mărirea lui Dumnezeu* (2010, p. 144); *Ce este trebuitoriu pentru ca rugăciunea să fie cu folos* (1855, p. 114) a devenit *Condițiile necesare pentru ca rugăciunea să fie cu folos* (2010, p. 145); *Privata închinare de D[umne]zeu* (1855, p. 122) s-a transcris *Închinarea particulară* (2010, p. 149); *Lucrările publice închinării de Dumnezeu* (1855, p. 126) s-a transcris *Împreună lucrările închinării publice* (2010, p. 151); *Înfruntarea nebăgătorilor în samă despre publica închinare de D[umne]zeu* (1855, p. 127) a devenit *Împotrivirea celor indiferenți față de închinarea publică* (2010, p. 152); *Îngrijirea pentru minte* (1855, p. 133) a devenit *Desăvârșirea minții* (2010, p. 155); *Călcătorii datorințelor în privire pentru trup* (1855, p. 140) a devenit *Despre călcătorii îndatoririlor față de trup* (2010, p. 158); din subcapitolul *Îngrijirea pentru dignități (vrednicii)* – 1855, p. 143 s-a renunțat la termenul pus între paranteze de Scriban; de asemenea din sintagma *Îngrijirea pentru (glorie) slavă seau buna opinie a altora* (1855, p. 145) s-a eliminat termenul aflate între paranteze; *Iubirea cătră inamici (vrăjmași)* (1855, p. 149) a devenit *Iubirea vrăjmașilor* (2010, p. 163); *Starea casnică* (1855, p. 159) a devenit *Mediul casnic sau familial* (2010, p. 169); subtitlul *Învoirea lor la caz de moarte spre unuia dintre persoanele cununate* (1855, p. 162) a fost omis, iar sintagma *Că la caz de moarte a bărbatului sau a femeii...* (1855, p. 162) s-a transcris *În cazul decesului* (2010, p. 171); de asemenea, s-a renunțat la subtitlul *Sânt oare învoite creștinilor dispărteniile* (1855, p. 164); *Necesitatea reciprocei conviețuiri și a sfințitei lucrări la nuntă* (1855, p. 165) a devenit *Necesitatea acordului reciproc și a lucrării sfințite* (2010, p. 172); *Datorințele născătorilor și a pruncilor* (1855, p. 169) a fost transcris *Îndatoririle părinților și a copiilor* (2010, p. 174); *Începutul lor* (1855, p. 174) s-a transformat în *Istoricul lor* (2010, p. 177); *societatea cetățană* (1855, p. 177) a devenit *societatea civilă* (2010, p. 179); formula *Autoritățile mai de jos* (1855, p. 182) s-a transcris *Autoritățile inferioare* (2010, p. 182); *Dispărțirea mădularilor Bisericeii* (1855, p. 193) a devenit *Împărțirea membrilor Bisericii* (2010, p. 188); titlul capitolului VIII, *Pentru îndemnul și mijloacele creștinului către ekzacta îngrijire a datorințelor lui* (1855, p. 199) s-a transformat în *Despre îndemnurile și mijloacele creștinului pentru împlinirea îndatoririlor sale* (2010, p. 192); termenul *trebuie* din sintagma *trebuie oare pentru creștini...* (1855, p. 199) a devenit *au nevoie creștinii...* (2010, p. 192); *Îndemnurile înfătoșate de lege* (1855, p. 199) s-a transformat în *Îndemnurile legii* (2010, p. 192); *Remunerațiile și formele lor* (1855, p. 204) a devenit *Recompensele și felurile lor* (2010, p. 195); același termen – *remunerație* – a fost substituit și prin *răsplată* (2010, p. 195); *Lucrarea remunerațiilor...* (1855, p. 206) a devenit *Roadele*

răsplătirii... (2010, p. 196); *Sfârșitul lucrărilor* (1855, p. 208) s-a transcris *Rezultatul faptei* (2010, p. 197); *măsura fericirii noastre* (1855, p. 208) s-a transcris *intensitatea bucuriei noastre* (2010, p. 197); *Bunurile cele părute* (1855, p. 210) a devenit *Bunurile aparente* (2010, p. 198); termenul *cercare* (1855, p. 211) a fost înlocuit prin *ispitire* (2010, p. 198) etc.

În ceea ce privește textul *Sfințitei hermeneutici*, acesta a cunoscut o reeditare mult mai fidelă față de originalul tipărit în timpul vieții autorului. Neconcordanțele sunt insignifiante, existența lor fiind justificată de actualizarea limbii. De exemplu, termenul *vorovă* (prezent în ediția din 1856 la p. 108) a fost substituit prin *vorbă* (vezi ediția din 2010, p. 253), fapt cu totul binevenit; *partea precezetoare* (1856, p. 164) a devenit *partea precedentă* (2010, p. 279); de la p. 164, ediția princeps, nu a mai fost transcris în noua ediție termenul *Versio*, aflat între paranteze; *Preferiri la scrierea comentariului* (1856, p. 174) s-a transcris *Preferințe la scrierea comentariului* (2010, p. 284) etc.

Deși au un declarat caracter didactic, cele două volume reunite între copertile acestui volum jubiliar își păstrează actualitatea, mai ales în urma efortului prin care limba și alfabetul în care aceasta a fost transcrisă au fost actualizate. Problemele teologice prezentate de Filaret Scriban în cele două cărți acopereau, la mijlocul veacului al XIX-lea, o parte din cunoștințele pe care viitorii preoți erau obligați să le deprindă pentru a putea sluji altarele strămoșești. De aceea, multe din informațiile detaliate în capitole privesc atât chestiuni de dogmatică, dar și generalități privitoare la morala creștină (de exemplu, cap. IV al *Legii creștinești*, intitulat *Despre îndatoririle creștinului față de aproapele în general*).

Valoroasă restituire teologică, ediția critică a celor două volume semnate de Filaret Scriban reprezintă un omagiu adus unui om al Bisericii, despre care se vorbește din ce în ce mai puțin. Dincolo de părțile introductive ale volumului, semnate de îngrijitorii de ediție (care comportă, pe alocuri, interpretări pe care le putem sau nu accepta), o parte din opera teologică a lui Filaret Scriban a fost, în acest fel, repusă în circuitul științific. Mă întreb dacă acest exemplu nu ar merita să fie extins și asupra altor cărți scrise de primul rector al Universității din Iași, fie și numai pentru că edițiile din secolul al XIX-lea sunt tot mai greu accesibile, dacă nu de-a dreptul inexistente în unele biblioteci publice. La aceasta se mai adaugă și faptul că, potrivit *Dicționarului teologilor români*, citat mai sus, la Academia Română se păstrează zece *manuscrite* (!) ale unor volume scrise de Filaret Scriban (lucrări de teologie, traduceri din Fénelon, Voltaire, Platon, Cornelius Nepos, poezii), așadar cam tot atât cât a reușit teologul ieșean să publice în întreaga sa viață!

Iulian Marcel Ciubotaru

Alexandru Cărașu, Georgeta Teodoru, *Volum memorial dedicat foștilor profesori și colegi*, Iași, Editura Pim, 2011, 104 p.

Semnalăm apariția unui volum de micro-biografii academice a Catedrei de Matematică din cadrul fostului Institut Politehnic, astăzi Universitatea „Gh. Asachi” din Iași. Astfel, cunoașterea școlii matematice ieșene este întregită și cu personalitățile din domeniul politehnic. Volumul concretizează o inițiativă din timpul Conferinței Internaționale din noiembrie 2010, *Matematică Pură și Aplicată*, atunci când în cadrul Sesiunii Memoriale s-au evocat personalitățile catedrei. În paginile volumului sunt portretizați 14 profesori: fondatorii D. Mangeron și Alexandru Climescu, Ana Triandaf, Arsenie Oprea, Ștefania Ruscior, Iona Ghinea, Viorel Camil Murgescu, Ioan Enescu, Neculai Calistru, Elena Vamanu Pușcașu, Mihai Gontiniac, Alexandru Sabadiș, Neculai Papaghiuc și Robert Vascan.

Profesorii au activat la facultățile de Hidrotehnică, Mecanică, Construcții, Electrohnică, predând matematica zecilor de promoții. „Șansa” volumul este arhiva catedrei, unde s-au păstrat pentru fiecare profesor actele formării profesionale și dările de seamă anuale cu activitatea științifică. Astfel, au putut fi utilizate biobibliografiile care s-au alcătuit în timp pentru fiecare profesor, ceea ce a reprezentat o posibilitate unică a-și reconstitui istoria, pe care nu toate catedrele sau facultățile o au. Despre acești matematicieni au fost prezentate date biografice concludente și activitatea științifică (cărți, articole, comunicări).

Este un întreprindere lăudabilă care depășește cadrul unui de interes local. Prin maniera detaliată în care au fost evocați profesorii catedrei, volumul este un instrument de lucru important pentru cei interesați de istoria așezământului politehnic și de anvergura școlii matematice ieșene.

Cătălin Botoșineanu

Constantin Vasilică, Vasile Vîntu, *Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară „Ion Ionescu de la Brad” Iași. Absolvenții (1915-2012)*, Editura Universității „Ion Ionescu de la Brad”, 2012, Iași, 488 p.

Începând cu anul 1912, la Universitatea din Iași, în cadrul Facultății de Științe s-a înființat Secția Agricolă. A fost un moment important pentru învățământul agronomic din Moldova, care a oferit deschideri binefăcătoare pentru îmbunătățirea creșterii animalelor și a culturii plantelor. Prima promoție a absolvit cursurile în 1915, șase studenți devenind licențiați ai noului domeniu de studiu. A urmat apoi, în 1926, primele doctorate ținute la Facultatea de Științe, în cadrul secției, respectiv al fostului student Ștefan Popescu, care făcea parte din promoția inițială și Nicolae Florov.

La centenarul învățământului agronomic, așezământul universitar din Dealul Copoului a considerat necesar să omagieze tradiția frumoasă a școlii agronomice ieșene. Lucrarea de față continuă inițiativa reconstituirii istoriei Universității „Ion Ionescu de la Brad”, de data acesta cei care se află în atenția celor doi autori fiind studenții. Astfel, s-a procedat la publicarea listelor de studenți din perioada 1912-2012, care conțin 20.472 de nume a absolvenților secției agricole (p. 9), de la Facultățile de Agronomie din Iași și Chișinău, apoi ai facultăților componente din cadrul Universității „Ion Ionescu de la Brad”. S-au luat în calcul și facultățile de Îmbunătățiri Funciare (1959-1962) și de Economie Agrară (1970-1975), care pentru o perioadă scurtă au funcționat în cadrul Universității. Fiecare facultate este prezentată sub raportul numeric al studenților, criteriul folosit fiind cel al anului absolvirii cu diplomă de licență a studiilor. Autorii nu menționează însă dacă studenții care nu au susținut examenul de licență sunt și aceștia trecuți în liste. De asemenea, este publicată lista doctorilor și a titlurilor tezelor, fiind contabilizate 748 de doctorate.

O asemenea inițiativă este una lăudabilă și putea îmbunătăți mult cunoașterea evoluției învățământului agronomic din capitala Moldovei. Din păcate, numele absolvenților sunt publicate fără menționarea celor mai importante elemente din biografia acestora, precum anul nașterii, localitatea de origine, ultima școală absolvită, astfel încât să permită conturarea traseelor profesionale ale studenților agronomi. Astfel, doar prin completarea cu datele din dosarele personale se putea studia aria de recrutare, nivelul de vârstă, de pregătire etc. În absența extinderii demersului în această direcție, inițiativa celor doi autori rămâne greu frecventabilă.

Cătălin Botoșineanu

Constantin Vasilică, Vasile Vîntu, *Istoria învățământului universitar agronomic din Iași 1912-2012*, Iași, Editura „Ion Ionescu de la Brad”, 2012, 327 p.

În ultimii ani, la Iași, în mediul universitar, s-au marcat mai multe momente aniversare ale disciplinelor de studiu și facultăților cu tradiție. Mai cu seamă noile universități apărute după legea învățământului din 1948, care s-au dezvoltat din facultățile vechii Universității din Iași, și-au onorat antecesorii prin manifestări importante. Uneori, celebrarea a conținut și unele exagerări, care s-au ilustrat prin marcarea „unor secole de învățământ universitar”, cum a fost cazul domeniului politehnic de exemplu. A fost vorba, în mod evident, de ignorarea actului de fondare a Universității din Iași din 1860 și de graba de a identifica unele momente mai îndepărtate în timp pentru începutul unei discipline a „învățământului universitar”.

Învățământul agronomic a făcut obiectul interesului profesorilor Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară, Constantin Vasilică și Vasile Vîntu, care s-au străduit să realizeze o monografie a așezământului din dealul Copoului. Titlul volumului, apărut în 2012, face trimitere la tradiția de un secol pe care o are învățământul agronomic în mediul academic ieșean. Potrivit tiparului deja omologat al monografiilor așezămintelor universitare, volumul conține reconstituiri ale diverselor forme și etape ale învățământului agronomic, de la primele manifestări instituționale până în zilele noastre.

După modelul clasic al lucrărilor de profil, volumul conține 11 capitole în care analiza pornește de la preocupările agronomice cele mai vechi, care coboară spre începutul secolului XIX, până la dezvoltarea Universității în cele două decenii post-decembriste. Între cele două borne temporale este prezentată, în capitolul doi, secția de științe agricole din cadrul Universității din Iași. Apoi în capitolele trei și patru, de altfel cele mai interesante din volum, sunt redată momentele înființării Facultății de Agronomie și transferul acesteia la Chișinău. Capitolul cinci are în vedere soarta Facultății în perioada 1941-1948, apoi următorul analizează legislația înființării Institutului Agronomic și dezvoltarea facultăților componente. Ultimele patru capitole sunt organizate după cum urmează: primul conține o cronologie a momentelor esențiale ale învățământului agronomic, urmează bibliografia, un album foto și anexele, dintre care se disting listele de profesori onorați cu distincția *Honoris Causa* și universitățile partenere din străinătate.

Volumul are multe merite punctuale, mai ales la nivelul cronologiei conducerilor facultăților Institutului Agronomic, în privința listelor de profesori, a formării și evoluției domeniului agronomic, fiind o bună

introducere la istoria disciplinei, a Facultății de Agronomie și apoi a Universității „Ion Ionescu de la Brad” din Iași. Pentru cititorii avizați se poate reține mai ales valoarea de uz intern a paginilor scrise, întrucât este o istorie oficială a Universității Agronomice.

Din păcate, modalitatea de alcătuire a textului și tipul de lectură a surselor de arhivă arată că autorii nu au deprinderile minimale necesare cercetării trecutului. Datele nu sunt analizate în contextul lor istoric, dar mai ales autorii par lipsiți de cunoștințele elementare în ce privește situația Facultății de Științe și a secției agronomice din cadrul acesteia. Și numele profesorilor Universității din Iași trebuiau verificate, pentru a se evita unele greșeli, de exemplu, „rectorul Theodor Bratu” (p. 103) pentru Traian Bratu. Apoi, în privința surselor se observă că acestea sunt citate diferit de la un capitol la altul. Există și situații când este citat un fond inexistent, cum este cazul fondului de Procese Verbale ale Senatului de la Arhivele Statutului Iași, deși alteori este citat fondul Rectorat - Universitatea din Iași de la DJIAN. Această lipsă de rigoare decredibilizează esențial demersul de față.

În altă ordine de idei, se impunea ca în cel mai important capitol din perspectiva unui cititor interesat, respective al patrulea, dedicat istoriei Facultății de Agronomie de la Chișinău și, mai ales, refugiului din 1940, să se menționeze sursele folosite. Faptul că informațiile sunt inedite pentru istoriografia Universității din Iași reprezintă un lucru excelent, dar fără citarea lor cu rigoare, aceste beneficii aproape că dispar. Din punct de vedere al valorii testimoniale pe care o are această lucrare, trebuie menționat că din paginile acesteia transpare și o altă imagine a tragediei din vara anului 1940, mai ales în ceea ce privește pierderile suferite de Facultatea de Agronomie prin plecarea intempestivă din Chișinău. Date foarte interesante ne sunt oferite despre sacrificiul profesorilor Agricola Cardaș sau Haralamb Vasiliu, acesta din urmă alegând să rămână la Chișinău după iunie 1940. Cu toate acestea, informațiile despre starea Facultății în aceste momente sunt greu de verificat și de folosit de către istorici. Mai curând se pare că relatarea abundă în informații culese de la martori oculari ai evenimentelor sau de actori ai evenimentelor. În acest context, considerăm că era important ca autorii să facă câteva considerații asupra surselor. Cu toate acestea, capitolul este o pagină frumoasă dedicată cititorilor învățământului agronomic ieșean.

La final se mai impun câteva observații privind modul în care este prezentat demersul monografic. Cititorul este bulversat încă de la lectura *Cuvântului înainte*, semnat de profesorul Vasile Vîntu, rectorul Universității. Acesta, deși apare pe copertă ca autor, își declară mulțumirile pentru apariția volumului „realizat prin eforturi deosebite” de profesorul Constantin Vasilică. Tot în paginile introductive, frapează contradicția dintre afirmația rectorului Universității, care vorbește de „celebrarea unui

secol de învățământ universitar agronomic” (p. 7) și cea a profesorului Constantin Vasilică, care își începe textul cu formula „sărbătorirea Centenarului Universității Agronomice Iași”. Această ultimă afirmație este în dezacord cu istoria Universității Agronomice, fiind eronată din punct de vedere istoric, întrucât în anul 1912, la Iași, nu s-a înființat o universitate agronomică. Așa cum s-a putut constata și în cazul domeniului politehnic, lucru care din păcate a devenit o tradiție nefastă pentru „suratele” ieșene ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, se face o nouă nedreptate față de vechea Universitate din Iași, care, în perioada 1860-1948, a gestionat toate ramurile învățământului universitar.

Volumul ne prezintă imaginea învățământului agronomic ieșean în liniile sale generale, astfel încât, prin problemele pe care le ridică celor interesați de istoria Universității din Iași, arată că dosarul istoriografic se află încă la debutul cercetării. Investigații ulterioare, realizate prin cercetări serioase în Arhivele din Chișinău și, poate, în arhivele personale ale profesorilor din perioada interbelică, vor putea să ne edifice asupra complexității Facultății de Agronomie din Iași.

Cătălin Botoșineanu

Dan Constantin Mățã, *Constantin Hamangiu (1876-1932)*, București, Editura Hamangiu, 2013, 335 p.

Lector universitar la Facultatea de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, dar și doctor în istorie, Dan Constantin Mățã oferă publicului o contribuție necesară asupra unuia dintre cei mai importanți juriști români de la începutul secolului XX. Apărută la Editura Hamangiu, specializată în publicarea lucrărilor de profil, cartea *Constantin Hamangiu (1876-1932)*, propune o incursiune în viața și activitatea juristului, pe care o plasează în contexte locale și naționale, făcându-i inteligibilă opera, sistemul de gândire, dinamica personală. Dubla formație a autorului, înțelegerea deopotrivă a fundalului istoric, dar și a mecanismelor, limbajului și normelor de drept constituie atuurile certe ale analizei.

Lucrarea este bine documentată, pilonii fiind asigurați de fondurile documentare ale Arhivelor Naționale Vaslui și Iași, de presa epocii („Tutova”, „Paloda”), de publicațiile de specialitate editate la începutul veacului XX („Curierul Judiciar”, „Justiția Nouă”), de anuare, tratate de drept și de lucrările publicate de Hamangiu însuși. Abordarea este cronologică, autorul oferind informații despre familia juristului, mediul social și intelectual care i-a marcat tinerețea, despre copilărie și adolescență, până la maturitate și dispariția surprinzătoare a acestuia (din poziția de ministru în funcție!). Sunt pagini interesante, care refac imaginea unei personalități complexe, cu orizonturi și pasiuni diverse, surprinzătoare. Printre aceste cele dedicate lui Hamangiu poetul sunt demne de orice istorie literară. Astfel, autorul distinge două etape în evoluția literară a lui C. Hamangiu: prima suprapunându-se cu perioada studiilor de la liceul Codreanu din Bârlad, a doua cu studenția petrecută la București. Analiza scoate la lumină un artist cu vocație, autor de poezii, epigrame, catrene, cronici și portrete literare, între care se disting cele ale Veronicăi Micle, Josefina Sturdza sau Elena Văcărescu.

Capitolul dedicat studenției nu urmărește doar formarea intelectuală a juristului Hamangiu, ci este deopotrivă o incursiune în amfiteatrele Universității bucureștene de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Sunt informații abundente despre profesorii Facultății Juridice (Aristide Pascal, Constantin Nacu sau Constantin C. Dissescu), dar și despre evoluția științei dreptului, a studiilor în domeniu la nivelul epocii, a programei universitare.

Pentru Dan Mățã, Hamangiu este un excelent pretext pentru a face considerații asupra procedurilor de admitere la facultate, a formelor de examinare, inclusiv licența și a sistemului juridic românesc. Autorul urmărește apoi ascensiunea profesională a personajului său, începută imediat după absolvirea facultății ca substitut de procuror la Parchetul de pe

lângă Tribunalul Vâlcea. Un capitol interesant al acestei evoluții este legat de scurta activitate la catedra universitară a lui Hamangiu. Autorul insistă asupra cauzelor prezenței sale pasagere în învățământul superior, în pofida anvergurii intelectuale, care ar fi recomandat o astfel de poziție. Concluzia lui Dan Măță este că tumultul evoluției profesionale, care l-a purtat pe Hamangiu de la Vâlcea și Iași, la Galați și București, dar și lipsa doctoratului în științe juridice au cântărit mai mult decât remarcabila activitate științifică și publicistică.

La fel de interesante sunt incursiunile în culisele Facultății Juridice din Iași, Dan Măță oferind perspective interesante asupra disputelor academice (și mai puțin academice) pentru numirea pe posturi și realizând scurte portrete ale profesorilor de drept din instituția ieșeană.

Înțelegând evoluția sistemelor juridice, a demersului juridic în sine și plasându-le pe un fundal istoric, autorul face o incursiune critică în opera lui Hamangiu și-i analizează contribuția la dezvoltarea studiilor privind proprietatea literară și artistică, în contextul legislației în domeniu. Constantin Hamangiu nu este, în aceste condiții, doar un practician, ci intră în dezbateră teoretică a vremii privind proprietatea intelectuală, propunând un sistem conform căruia „legiuitorul trebuia să decidă ca și după căderea operei în domeniul public, un anumit procent din valoarea fiecărui exemplar vândut să fie plătit *in perpetuum* descendenților autorului de către editori și librari” (p. 166).

Nu în ultimul rând, Dan Măță se concentrează și asupra carierei politice a personajului său, marcată de saltul de la funcția de secretar la Ministerul Justiției la cea de ministru în guvernul Iorga. Autorul intră, cu această ocazie, și în culisele intrigilor politice ale epocii, conturându-i un portret oarecum neutru lui Hamangiu, prins la mijloc în disputele personale dintre Iorga și Argetoianu. Textul insistă pe motivațiile numirii în guvern și asupra prestației sale, pe care Dan Măță o apreciază ca „impresionantă prin numărul proiectelor de legi care urmăreau o schimbare structurală a societății românești”.

Lipsa unei liste bibliografice, poate chiar a unui tablou complet al scrierilor lui Hamangiu, care să faciliteze munca celor interesați de subiect și să se constituie într-un instrument de lucru util este o constatare peste care nu se poate trece. Altminteri, lucrarea este bine realizată, documentată, iar nivelul analizei oferă cititorului o deschidere nu doar asupra personajului în sine, ci și asupra contextului istoric și juridic al României primei jumătăți a secolului XX.

Ionuț Nistor

Mircea Daroși, *Gavril Istrate. Decanul filologilor români*, Bistrița, Editura „Mesagerul”, 2013, p. 274.

Mircea Daroși, autorul lucrării de față, absolvent al Facultății de Filologie din Târgu-Mureș și al Facultății de Istorie de la Universitatea „Babes Bolyai” din Cluj, este în prezent profesor la Școala Generală „Gavril Istrate” din localitatea Nepos, județul Bistrița-Năsăud.

Monografia *Gavril Istrate. Decanul filologilor români* este un omagiu adus filologului la împlinirea vârstei de 99 de ani (februarie 2013), unde autorul îmbină datele biografice cu cele didactice. Împărțită pe cinci capitole mari, fiecare cu un număr divers de subcapitole, cartea cuprinde și o serie de anexe alcătuite din scrisori și fotografii din viața și activitatea profesorului universitar. Mircea Daroși își începe lucrarea cu un capitol dedicat copilăriei filologului de unde aflăm informații cu privire la satul natal (Nepos), familia și primii ani de școală. „O așezare rurală cu rezonanțe istorice”, localitatea apare în diferite acte istorice sub denumirea de „Vărarea”, iar mai târziu, în anul 1773, după vizita împăratului Iosif al II-lea, aceasta a primit numele de Nepos. Aici Gavril Istrate începe să cunoască și să prețuiască literatura, petrecând mult timp în biblioteca tatălui său. Tot în acest prim capitol aflăm informații despre familia acestuia, precum și despre plecarea părintelui pe fronturile din Rusia, Serbia, Galiția și Italia pe timpul Primului Război Mondial.

În paginile următoare, autorul face trecerea către „Etapile formării intelectuale” de unde aflăm pașii parcurși de tânărul Gavril Istrate spre formarea sa academică. Anii de liceu au fost petrecuți la Colegiul Național „George Coșbuc” din Năsăud, unde, prin eforturi considerabile, deoarece situația financiară era modestă, termină studiile cu bacalaureatul susținut la Dej. În această perioadă face cunoștință cu operele lui Mihail Sadoveanu, Garabet Ibrăileanu și Alexandru Philippide. Lucrările acestora îl vor determina pe tânărul absolvent să se înscrie în vara anului 1933 la examenul de admitere la Facultatea de Litere din cadrul Universității din Iași. Fiind printre studenții remarcați ca având un potențial intelectual ridicat, Gavril Istrate primește pe timpul studiilor superioare diferite burse care îl ajută să finalizeze această treaptă a formării intelectuale, susținând în ziua de 27 iunie 1938 teza de licență, avându-l îndrumător pe Iorgu Iordan. Din acest moment, tânărul licențiat își începe cariera de cercetător în domeniul lingvisticii, limbii literare și dialectologiei.

După absolvirea facultății, acesta nu se întoarce în satul natal ci rămâne în Iași, se căsătorește cu Maria Mereuță, fostă colegă de an, și își stabilesc domiciliul într-o casă particulară de pe strada Sărării. Înainte de a ocupa postul de asistent la Catedra de Filologie Romanică din cadrul

Facultății de Filologie (1945), suplinește diferite catedre la câteva licee din oraș, după care, ocupă prin concurs, postul de bibliotecar din cadrul Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide”. În iunie 1949 își susține teza de doctorat cu titlul *Limba poeziei lui George Coșbuc*, avându-l drept coordonator pe academicianul Iorgu Iordan. Tot în acest an, Gavril Istrate ocupă postul de conferențiar și este numit decan al Facultății de Litere, titlu deținut timp de 19 ani. În acest capitol, autorul amintește studiile publicate de filolog, reflecțiile acestuia despre literatură, precum și colaborarea sa cu diferite asociații culturale.

În cadrul monografiei, lingvistul se bucură de o parte dedicată omului care îl dublează pe profesorului Gavril Istrate. Sunt amintiri pe care unii studenți ai săi le păstrează și acum în memorie sau gânduri exprimate de colegii săi ori pasaje preluate din diferite articole de presă. Mulțumirile adresate profesorului de către prieteni, colegi și studenți sunt în număr de „2000 de autografe”, care arată legăturile pe care acesta le-a întreținut pe tot timpul vieții. Aici sunt menționate și diplomele importante obținute, printre care și cea de cetățean de onoare al orașului Năsăud.

Mircea Daroși își încheie lucrarea cu un capitol dedicat memoriei omului și profesorului Gavril Istrate unde sunt înșirate aspecte din întreaga viață a filologului, scrisori trimise de pe front, momente dureroase din timpul vieții sau diferite obiceiuri de la sărbătorile importante. De exemplu ne este amintită perioada 1938-1944, când tânărul Istrate este luat pe front, iar familia sa (soția și copilul) se retrage într-o localitate de lângă Iași. Totodată, aflăm din acest capitol că, odată cu anul 2014, școala generală în care filologul a avut primele contacte cu mediul intelectual îi poartă numele.

Monografia dedicată profesorului universitar Gavril Istrate completează seria lucrărilor dedicate celor care au contribuit la dezvoltarea învățământului superior ieșean. Pentru a atrage atenția și interesul cititorului, autorul recurge la un stil interesant, inserând în text diferite pasaje din scrisori sau gânduri înșirate de prietenii lingvistului. Considerată un punct de plecare spre o cercetare mai amplă a vieții lui Gavril Istrate, lucrarea conține informații utile și relevante pentru cei interesați de portretul didactic și biografic al profesorului universitar. Imaginile, lista cu volumele unde Gavril Istrate apare în scrierile contemporanilor săi, bibliografia și anexele completează textul pentru a conferi unitate cărții.

Petronela Podovei

Din Arhivele Cernăuțene. Scrisori către Ion Nistor, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii, anexe Doina-Iozefina Iavni, cuvânt înainte de Florin Pintescu, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2012, 258 p.

După cum este cunoscut, Ion Nistor (1876-1962) a fost unul dintre cei mai importanți istorici pe care Bucovina i-a dat istoriografiei române. O altă latură importantă a personalității sale privește viața politică a Bucovinei aflată sub administrația habsburgică și apoi de integrarea provinciei în cadrul României Mari. Practic, în perioada interbelică, de numele său se leagă reprezentarea Bucovinei istorice în guvernele liberale și organizarea Universității din Cernăuți, căreia i-a fost rector între 1920-1921 și 1933-1940, a Institutului de Istorie și Limbă din capitala provinciei, căruia i-a asigurat conducerea între 1922-1940, a buletinului Institutului, „Codrul Cosminului” și a cotidianului „Glasul Bucovinei”. Membru al Academiei Române, ministru în mai multe rânduri, odată cu instaurarea regimului comunist istoricul va fi încarcerat la Sighet (1950-1955), pentru ca ultimii ani din viață să îi petreacă în anonimat.

Tragedia lui Ion Nistor și a Bucovinei istorice începe în anul 1940, odată cu ultimatumul sovietic din luna iunie. Ion Nistor se refugiază la București, la Cernăuți rămânând biblioteca ca și o mare parte din documentele personale. Atunci se petrece și dezintegrarea fondului arhivistic al regiunii. Deși o mică parte din fondurile de arhivă au fost refugiate la Micăsasa, lângă Sibiu, cea mai mare parte a fondul documentar rămâne la Cernăuți. Astfel, pentru decenii întregi, accesul la istoria Bucovinei interbelice a rămas interzis cercetătorilor români. Inacesibil a rămas și fondul de arhivă al lui Ion Nistor.

În anul 1981 arhivistul Dragoș Olaru a identificat în Arhivele din Cernăuți o serie de documente personale ale istoricului bucovinean, pe care le-a organizat în Fondul personal Ion Iancu Nistor, nr. 988. Fondul cuprinde 274 de dosare din perioada 1901-1939. Cel mai probabil, documentele au intrat în posesia Arhivelor din Cernăuți în anii '50 (p. 14), organizarea fondului fiind făcută de către dl. Olaru după descoperirea documentelor. E greu de estimat câte documente s-au păstrat în fondul Ion Nistor din cele abandonate de istoric în momentul refugiului. La fel de greu i-a fost d-lui Olaru să stabilească și traseul acestor documente după 1940.

Odată cu căderea fostei Uniuni Sovietice, în perioada 1992-1994, dna Doina Iavni, arhivist la Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale a cercetat fondul în Arhivele din Cernăuți. A rezultat o lucrare

biografică dedicată istoricului bucovinean¹. Volumul de față continuă preocupările din ultimele două decenii ale doamnei Iavni, de data aceasta văzând lumina tiparului corespondența istoricului existentă în fond. Editorul a procedat la o selecție a scrisorilor, în funcție de importanța conținutului pentru istoria Bucovinei și pentru întregirea biografiei istoricului. Chiar și așa, cea mai mare parte a corepondenței primite de Ion Nistor a văzut lumina tiparului în paginile volumului.

Eminenții scrișorilor sunt fie personalități ale Bucovinei interbelice, fie instituții centrale românești sau din străinătate. Dintre acestea din urmă amintim: Academia Română, Baroul avocaților din Cernăuți, Comitetul Național al Românilor din Austro-Ungaria, Ministerul Instrucțiunii, Societatea Națiunilor, Casa Voluntarilor români din Siberia. Printre personalitățile de la care s-au păstrat scrisori se remarcă: Gh. Brătinau, N. Iorga, Romulus Căndea, Maximilian Hacman, Artur Gorovei, Nicu Flondor, C-tin Moisil, Grigore Nandriș, G. T. Kirileanu, V. Pârvan, Sextil Pușcariu.

Scrisorile reflectă atmosfera din Bucovina primilor ani de după integrarea provinciei în cadrul României Mari, problemele integrării, comportamentul românilor veniți la Cernăuți, diferendul cu Iancu Flondor, dinamica Partidului Democrat al Unirii până la fuziunea cu PNL din 1923, politica editorială a gazetelor din Bucovina, „Glasul Bucovinei”, „Junimea Literară” sau „Codrul Cosminului”, dificultățile care au însoțit, după 1925, organizarea unei Direcții Regionale a Arhivelor la Cernăuți, viața internă a Universității, știri despre Conferința de Pace în legătură cu soarta Bucovinei și nu în ultimul rând, relația istoricului cu soția și fiica sa.

Profilul fiecărei personalități amintite în scrisori este redat în notele de subsol. Atunci când editorul a avut datele necesare, a prezentat contextul amintit în scrisoare. Astfel, ediția arată responsabilitatea și profesionalismul cu care Doina Iavni s-a îngrijit de posteritatea lui Ion Nistor. Indicele de nume și anexele fotografice bogate completează și pun într-o lumină frumoasă această necesară contribuție.

Cătălin Botoșineanu

¹ Doina Iavni, *Ion Nistor - dimensiunile personalității politice și culturale*, Rădăuți, 2000.

Carol Iancu, Alexandru-Florin Platon (coordonatori), *Profesori și studenți evrei / Enseignants et étudiants juifs*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012, 461 p.

Volumul pe care îl prezentăm aici într-o manieră succintă reunește textele comunicărilor prezentate în cadrul colocviului internațional „Profesori și studenți evrei la Universitatea din Iași și alte universități românești și europene (sfârșitul secolului al XIX-lea – sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial)”, desfășurat la Iași, în zilele de 1-3 septembrie 2010, sub egida Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și a Universității Montpellier III, „Paul Valéry”. Manifestarea s-a desfășurat în contextul aniversării a 150 de ani de la înființarea Universității ieșene, fiind organizată sub dubla egidă a *Centrului de Istorie a Evreilor și Ebraistică „Dr. Alexandru Șafran”*, al Facultății de Istorie din Iași și al *Centre de Recherches Interdisciplinaires en Sciences Humaines et Sociales (C.R.I.S.E.S.)* al Universității Montpellier III, „Paul Valéry”, în colaborare cu *École des Hautes Études du Judaïsme de France*.

Coordonatorii lucrării și-au propus să reunească materiale circumscrise unor teme majore privitoare la ponderea numerică a profesorilor și studenților evrei, orientările profesionale ale acestora, reconstituirea unor cariere și biografii individuale, precum și raporturile între studenții evrei și ne-evrei înainte de Primul Război Mondial și în perioada interbelică. De asemenea, o atenție specială au arătat autorii unor teme de mare actualitate, precum cea privitoare la fenomenul de „peregrinatio academica”, precum și la situația comunității academice iudaice din Iași în anii Holocaustului. După mesaje de salut transmise de Aurel Vainer, Mihai-Răzvan Ungureanu și Andrei Marga, prima secțiune intitulată *Prezențe universitare evreiești în România și Europa (Présences universitaires juives en Roumanie et en Europe)*, include textele semnate de Philippe Boukara, *Nancy, grand centre du mouvement étudiant juif avant la Deuxième Guerre Mondiale*, Mihai Ștefan Ceașu, *Profesori și studenți evrei la Universitatea din Cernăuți (1875-1914)*, Danielle Delmair, *Misère de la vie d'étudiants juifs étrangers, en France, entre les deux guerres*, Lucian Nastasă, *Universitățile românești și funcțiile simbolice ale „peregrinării academice” la evrei (1864-1944)*, Pascale Falek, *Les étudiants juifs de Roumanie dans les Universités belges (1918-1940)*, Carol Iancu, *Les étudiants juifs étrangers à la Faculté de Médecine de Montpellier, de la fin du XIXe siècle jusqu'à la Deuxième Guerre mondiale*, Michaël Iancu, *Les étudiants juifs à la Faculté de Médecine de Montpellier pendant la Deuxième Guerre mondiale*, Ovidiu Buruiană, *Integrare și marginalizare în mediul academic. Studenți evrei la Universitatea din Iași*

în perioada interbelică, Florea Ioncioaia, *Evrei în corpul didactic al Universității din Iași (1860-1940)*, Iancu Brauștein, *Evrei în învățământul ieșean în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX*, Irina Nastasă-Matei, *Studenți evrei din România la Universități germane în preajma anului 1933*. Următoarea secțiune a tomului se intitulează *Tensiuni și violențe (Tensions et violences)*, în cadrul căreia sunt contribuții semnate de cercetătorii ieșeni Cătălin Botoșineanu, *Violențe studențești în primul deceniu interbelic și atitudinea profesorilor de la Universitatea din Iași și Leonidas Rados*, „D-ta ca unul ce ești jidan, strein, n-ai niciun drept de a veni la Universitate”. *Conflicte între studenții români și studenții evrei la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*. A treia secțiune se numește *Savanți și universitari (Savants et universitaires)*, care conține contribuții precum Sorin Liviu Damean, *Lingvistul Lazăr Șăineanu*, Țicu Goldstein, *I. A. Candrea și universul folclorului românesc*, Dumitru Ivănescu, *Titu Maiorescu și studenții evrei de la Universitățile din Iași și București*, Adrian Niculescu, *Profesorul Jack Byck (1897-1964), un Socrate al filologiei românești*, Felicia Waldman, *Profesori evrei la Universități bucureștene de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial*. Ultima secțiune a fost intitulată *Imagologie, angajament politic, solidaritate comunitară (Imagologie, engagement politique, solidarité communautaire)*, având trei texte, respectiv cele semnate de Alina-Viorela Căileanu, *Imaginea studentului evreu în presa de orientare naționalistă din România anilor 1900-1940*, Dafna Cellier, *Studenți evrei și activitatea lor în anii 1895-1897 în cadrul cercului de propagandă social-democrată „Lumina” la Iași și Eliza Cocea, Evreii din Iași și asistența socială în perioada interbelică*.

Volumul constituie o certă reușită academică, prin faptul că autorii explorează cu profesionalism problematica sensibilă a modului în care evreii s-au integrat în diverse comunități academice. Totodată, prin această inițiativă este inițiată o nouă serie, intitulată „Dagesh”, dedicată istoriei evreilor din România, care va apărea în cadrul colecției „Historica”, care constituie deja una dintre cele mai prestigioase pe care la publică Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

Bogdan-Petru Maleon

Octav Onicescu, *Scrisori către Luigia*, ediție îngrijită de Gheorghe Median, Botoșani, Editura Agata, 259 p.

Istoricul și muzeograful Gheorge Median, care de peste 40 de ani slujește Muzeul de Istorie din Botoșani, și-a făcut o datorie de onoare din a susține proiectul publicării „legăturilor epistolare” ale marilor oameni pe care i-a dat orașul¹. În cazul volumului de față este vorba de matematicianul Octav Onicescu (1892-1983). Absolvent al Facultății de Științe din București, doctor în matematici la Roma, cu specializări la Sorbona, membru al Academiei Române și a unor organisme internaționale de profil, Octav Onicescu este unul dintre cei mai importanți membri ai școlii românești de matematică. De numele său se leagă primele cercetări în domeniul teoriei probabilităților sau al statisticii. A îmbinat studiul matematicii cu publicistica, alături de Ion Simionescu, un alt mare botoșănean, conducând revista „Natura”. De asemenea, a publicat mult în domeniul predării matematicii și chiar unele încercări în domeniul filozofiei. „Memoriile” sale au văzut lumina tiparului în 1982, când a împlinit venerabila vârstă de 90 de ani.

La moarte sa, familia a lăsat primăriei orașului Botoșani mare parte din documentele savantului. În 1995 s-a reușit organizarea unui Muzeu Memorial, care a fost desființat după 13 de ani de existență (p. 6). Patrimoniul a fost preluat de către Muzeul Județean de Istorie, din cele aproape 200 de scrisori, o parte fiind integrate în cadrul expoziției permanente. Această preluare a salvat practic documentele, între care unele ajunseseră într-o stare avansată de deteriorare. În 2012, la 120 de ani de la nașterea lui Octav Onicescu, istoricul Gh. Median a considerat necesar să editeze corespondența personală a acestuia.

Scrisorile lui Onicescu sunt destinate soției sale, Luigia, fiica inginerului Michele Zorio, stabilit la începutul secolului XX în Botoșani și însărcinat cu ducerea la îndeplinire a proiectului de captare a apei din Siret, de la Bucecea. Cei doi se cunoscuseră în timpul cursurilor liceale, la Liceul Laurian, iar căsătoria a avut loc în 1916.

Scrisorile datează din perioada primul an de studenție a lui Onicescu (1911), apoi din perioada profesoratului său la Târgoviște (1913) și din timpul studiilor doctorale. Gh. Median ne avertizează că nu toate scrisorile au avut menționate elementele de datare și locație, ordonarea cronologică a acestora în volum fiind realizată de editor. Din acest punct de vedere, trebuie spus că mențiunile respective se regăsesc la finalul fiecărei scrisori.

¹ Vezi și Gheorghe Median, *Nicolae Iorga și Botoșanii. Legături epistolare*, Editura Agata, Botoșani, 2006.

În linii mari, cele 143 de scrisori editate constituie „dovada unui atașament profund față de Luigia” de care a dat dovadă Onicescu, epistolele putând oricând fi considerate un adevărat „roman de dragoste” (p. 7). Dincolo de latura afectivă, de altfel predominantă, pe care le conține corespondența dintre cei doi tineri, apoi cei doi soți, importanța acestora este relevată de completările necesare la biografia savantului pe care le aduc informațiile din epistole. Alături de aceasta, scrisorile pot fi citite și prin ca surse privind viața universitară, relativ la Bucureștiul de dinainte de război sau tabieturile unor tineri universitari din primele decenii ale secolului XX.

Editorul a însoțit corespondența cu numeroase și utile note de subsol. S-ar fi impus desigur un indice de nume, pentru ca volumul să poată fi ușor de parcurs de către cei interesați de genul memorialistic.

Cătălin Botoșineanu